

tional trade in herring. More discussion of changes in tastes and the effects of competition from other fish as well as other food sources like grain, only hinted at in the closing pages (228-229, 233-234) could have offered a valuable complement to the production figures. While the goal of offering novel methodological approaches to environmental history is not fully reached, certainly there are considerable contributions to an understanding of the relationship of people to their environment. The general impression that in early modern Europe there were too few people with too few tools to do a lot of damage to nature is confirmed in this case. The general impression that economic activity depended on environmental change, for herring the change being the migration patterns of fish, is confirmed as well. Poulsen reports the views of his predecessors extensively and accurately. There are few surprises in the conclusions with many of the earlier observations of those historians about the economics of the herring fishery confirmed, though there is valuable correction of some past students of the topic. While Poulsen talks about more research to be done and though he does point to ways in which science can and will in the future be helpful in understanding the past behaviour of people and other animals, the broad scope of the study and the care of exposition will make this book the starting point for the discussion of Dutch herring production and consumption and for other types of environmental history for some time to come.

RICHARD W. UNGER, UNIVERSITY OF BRITISH COLUMBIA

Cauwer, Peter De, *Tranen van bloed. Het beleg van 's-Hertogenbosch en de oorlog in de Nederlanden, 1629* (Oorspronkelijk dissertatie Universiteit van Amsterdam 2007, Amsterdamse Gouden Eeuw reeks; Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008, 414 blz., € 55,-, ISBN 978 90 8964 016 1).

Met de val van 's-Hertogenbosch stroomden vele honderden nieuwsgierigen toe uit de onmiddellijke omgeving van de stad, al snel gevolgd door burgers uit Brugge, Holland en verder, en tot slot een enkele buitenlandse handelaar of edelman – elk gebrand op een eigen blik op de veroverde, heroverde of bezette stad, naar gelang het perspectief. De historiografische interesse in '1629' weerspiegelt dit vroegmoderne ramptoerisme in belangrijke mate, waarbij lokale historici vele honderden detailstudies maakten van het beleg. Daarnaast kreeg het beleg, die grandioze overwinning van stedendwinger Frederik Hendrik, (uiteraard) een belangrijke plaats in de Nederlandse literatuur over de opgang van de Republiek. De inbedding in de bredere internationale context en literatuur bleef anderzijds merkwaardig beperkt, al werden de negatieve gevolgen voor het Spaanse koninkrijk en de Zuidelijke Nederlanden zeker onderkend.

Peter De Cauwer vult met zijn recent bij Amsterdam University Press verschenen proefschrift *Tranen van bloed. Het beleg van 's-Hertogenbosch en de oorlog in de Nederlanden, 1629*, dan ook een belangrijke leemte, die naadloos aansluit bij de recente sterke opleving van de 'oorlogshistoriografie'. Met veel gevoel voor detail verhaalt hij het beleg van 's-Hertogenbosch, waarbij hij steeds de wisselwerking tussen lokale, nationale en internationale gebeurtenissen nauwgezet wikt en weegt. De Cauwer kiest hierbij resoluut voor de narratieve aanpak: zo komt niet alleen een holistisch begrip van het beleg en de bijhorende oorzaken en gevolgen binnen bereik, ook krijgen op het evenementiële niveau 'het handelen en de motieven van de betrokkenen (...) daarbij de grootste nadruk' (13).

Het boek is georganiseerd in twee grote delen. Eerst beschrijft De Cauwer via proloog, belege-

ring, capitulatie en uitloop de chronologie van het beleg; daarna zoekt hij aansluiting bij twee van steeds weerkerende grote thema's in de literatuur: de oorlogsfinanciën, en het leven, als lijdend én meewerkend voorwerp, van de 'grote massa van onbekenden wier voetafdruk minder diep was' (27), zij het soldaat, dorpeling of stadsbewoner. Tot slot plaatst De Cauwer zijn belangrijkste bevindingen in het grotere Europese verhaal.

En dit grote verhaal, dat is wel duidelijk na lezing van dit rijk gedocumenteerde en vlot geschreven boek, was van een buitengewone complexiteit. Het beleg van 's-Hertogenbosch, zo betoogt De Cauwer, kan onmogelijk begrepen worden zonder de bijzonder politieke context van dat moment. Enerzijds betekende het optreden van de Spaanse koning in de Mantuaanse Successieoorlog (1628-1630) en het verlies van de Zilvervloot aan Piet Heyn (1628) een (te) grote druk op de koninklijke schatkist om succesvol op een tweede front te strijden. Anderzijds stond ook de Republiek onder grote financiële druk, en steunde de uiteindelijke overwinning evenzeer op een gunstige samenloop van omstandigheden als op het (aantoonbare) militaire vernuft van prins Frederik Hendrik van Oranje. Finaal betekende de val van 's-Hertogenbosch een zware slag voor Filips IV en de katholieke keizer Ferdinand II, maar zeker geen onverdeeld positief gebeuren voor de Republiek, waar de volledige zuidelijke verdedigingslinie diende gereorganiseerd te worden.

De interne politieke keuken bleek eveneens een cruciale factor in het hele verhaal. Volgens De Cauwer betekende de specifieke machtsstructuur in de Zuidelijke Nederlanden immers het grootste probleem in de verdediging van de Hertogenstad. Deze was volledig afgestemd op individuele macht, waarbij alle grote militaire beslissingen door Brussel moesten worden goedgekeurd, met een aanzienlijke inertie op het slagveld tot gevolg. Daarenboven verzwakte voortdurende onderlinge onmin tussen en binnen het Spaanse hof en de belangrijkste bevelhebbers, vaak om zaken van eer, de defensie. De Spaanse problemen en het gebrek

aan autoriteit in het eigen gewest, tot slot, zorgden voor weinig gevulde beurzen, en bijgevolg een weinig efficiënte militaire campagne. In het gedecentraliseerde model van de Republiek, daarentegen, rustten politieke en financiële beslissingen (idealiter) op de brede consensus van de Staten-Generaal, en lag de militaire verantwoordelijkheid volledig in de schoot van de Prins. Hierdoor waren zowel voldoende fondsen als een doelgericht militair optreden gegarandeerd, twee doorslaggevende elementen in de val van de Hertogenstad.

Doorheen de thematische hoofdstukken vertraagt het zwiepende ritme merkkelijk, en waaiert het betoog (op niet altijd even systematische wijze) uit over tal van zaken. Een opvallende conclusie luidt, bijvoorbeeld, dat de gewone man als heler vaak evengoed medeplichtige als slachtoffer was van het oorlogsgeweld. Daarnaast levert *Tranen van bloed* belangwekkende inzichten in patronen van informatievergaring en -circulatie in deze zeventiende-eeuwse stad. Het vage gerucht en al dan niet verraderlijke spionage vormden net zozeer deel van de (vooral Republikeinse) militaire campagne als zwaard en kogel, terwijl anderzijds de lokale kerkelijke autoriteiten bijzonder belangrijke opiniemakers bleken te zijn.

Voor al in dit deel komen enkele van de nadelen van de narratieve methode echter naar de oppervlakte. Zo is het voor de lezer moeilijk de door De Cauwer voorgestelde interpretatie van het belang voor het beleg van de 'moed en volharding' van de Bosschenaren op basis van slechts enkele bronnen naar waarde te schatten (240-242). Elders verbergt de auteur zich achter het argument 'geen precieze cijfers' te kunnen geven, om in dezelfde adem de beschikbare maar niet weergegeven cijfers naar zijn inzicht samen te vatten (177, 200, 259). Tot slot is de grens tussen interpretatie en feit soms moeilijk te trekken. Al duidt De Cauwer vaak passages in zijn bronnen die 'de grenzen van het objectieve relaas' overschrijden, zoals bij de citaten uit de kroniek van de humanist Heinsius (190), toch blijft het vermoeden dat een meer systematische, discoursanalytische aanpak van zijn talrijke

verhalende en diplomatieke bronnen scherpere resultaten hadden kunnen opleveren (bijvoorbeeld met betrekking tot de discussies over de financiering van de oorlog (160), of de sociaal-culturele beschrijving van 'eer en ethos' binnen het leger (190)). Een laatste gemiste kans ligt in het volkomen ontbreken van kaartmateriaal. Nochtans had een geografische bewerking van de gegevens in een Geografisch Informatiesysteem (GIS) niet enkel de lezer geholpen de vele militaire en geopolitieke exploitaties te volgen en beter te kaderen, ze had De Cauwer ook de kans gegeven het eigen verhaal (ruimtelijk) nog beter te onderzoeken, analyseren en begrijpen. Misschien een idee voor verder onderzoek en een digitale publicatie?

JORD HANUS, UNIVERSITEIT VAN
ANTWERPEN

Kooijmans, Luuc, ***Gevaarlijke kennis. Inzicht en angst in de dagen van Jan Swammerdam***

(Amsterdam: Bert Bakker, 2007, ix + 377 blz., € 35,-, ISBN 978 90 351 3250 4).

In oktober 2008 won Luuc Kooijmans met *Gevaarlijke kennis* de Grote Geschiedenis Prijs 2008, een initiatief van VPRO/NPS, de *Volkskrant* en het *Historisch Nieuwsblad*. De jury, onder voorzitterschap van neerlandicus Frits van Oostrom, prees het boek om zijn 'bijzondere klasse'. Dat wekt verwachtingen.

Waar gaat het boek over? In wezen is het boek een dubbelbiografie van twee natuuronderzoekers uit de tweede helft van de zeventiende eeuw, de Deen Niels Stensen en de Nederlander Jan Swammerdam. Beiden waren uiterst bedreven in het anatomisch handwerk en slaagden er in allerlei eeuwenlang aangehangen voorstellingen over het hart, de longen, de hersenen, de alveesklier en de voortplantingsorganen voorgoed onderuit te halen en door nieuwe inzichten te vervangen. Daarnaast wist Swammerdam door minutieuze

studie van de levenscyclus van allerlei insecten het oude idee dat insecten door spontane generatie uit rottende materie ontstaan te weerleggen, terwijl Stensen aannemelijk wist te maken dat de merkwaardige afdrucken van planten en dieren in hogere steenlagen werkelijk de sporen waren van organismen die ooit in aardlagen gevangen waren. Beide onderzoekers, die elkaar goed kenden, keerden zich echter op een gegeven moment van hun wereldse onderzoekingen af. Gekweld door twijfel over zijn zielenheil wendde Swammerdam zich tot de zieneres Antoinette Bourignon, terwijl Stensen de zekerheid die hij eerst in de wetenschap had gezocht inruilde voor de zekerheden van het katholieke geloof. Anders dan Swammerdam, die teleurgesteld raakte in de heerszuchtige Bourignon en al binnen een jaar terugkeerde naar zijn onderzoek, werd Stensen steeds fanatieker in de beleving van zijn geloof; hij bracht het uiteindelijk tot bisschop en apostolisch vicaris in Noord-Duitsland. In 1988 werd hij zelfs zalig verklaard.

Daarmee is echter nog maar een magere indruk gegeven van de rijke inhoud van het boek. Kooijmans is een meester in het bevattelijk beschrijven van de aard van de medische onderzoekingen van zowel Stensen als Swammerdam; het boek is ook geschreven in opdracht van het Amsterdams Medisch Centrum en was bedoeld als een biografie van Swammerdam. Kosten noch moeiten zijn ook gespaard om door mooie illustraties, gedeeltelijk in kleur, de tekst te ondersteunen. Verder wordt het boek bevolkt door een hele reeks bijfiguren, die Swammerdam en Stensen soms steunden, maar soms ook bestreden en die hen de prioriteit van bepaalde ontdekkingen probeerden te ontzutselen. Mensen als de katholieke Delftse geneesheer Reinier de Graaf, de Italiaanse microscopist Marcello Malpighi, de anatoom Alfonso Borelli, de Leidse hoogleraar Jan van Horne, zijn Amsterdamse collega Gerard Blaes, de Delftse autodidact Antoni van Leeuwenhoek en de Amsterdamse stadsdokter Matthew Slade. Uit alles blijkt dat de auteur een goed overzicht heeft van zijn onderwerp en de bronnen door en door kent.